

ГОЛОКОСТУ

УКРАЇНСЬКОГО ЦЕНТРУ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ГОЛОКОСТУ

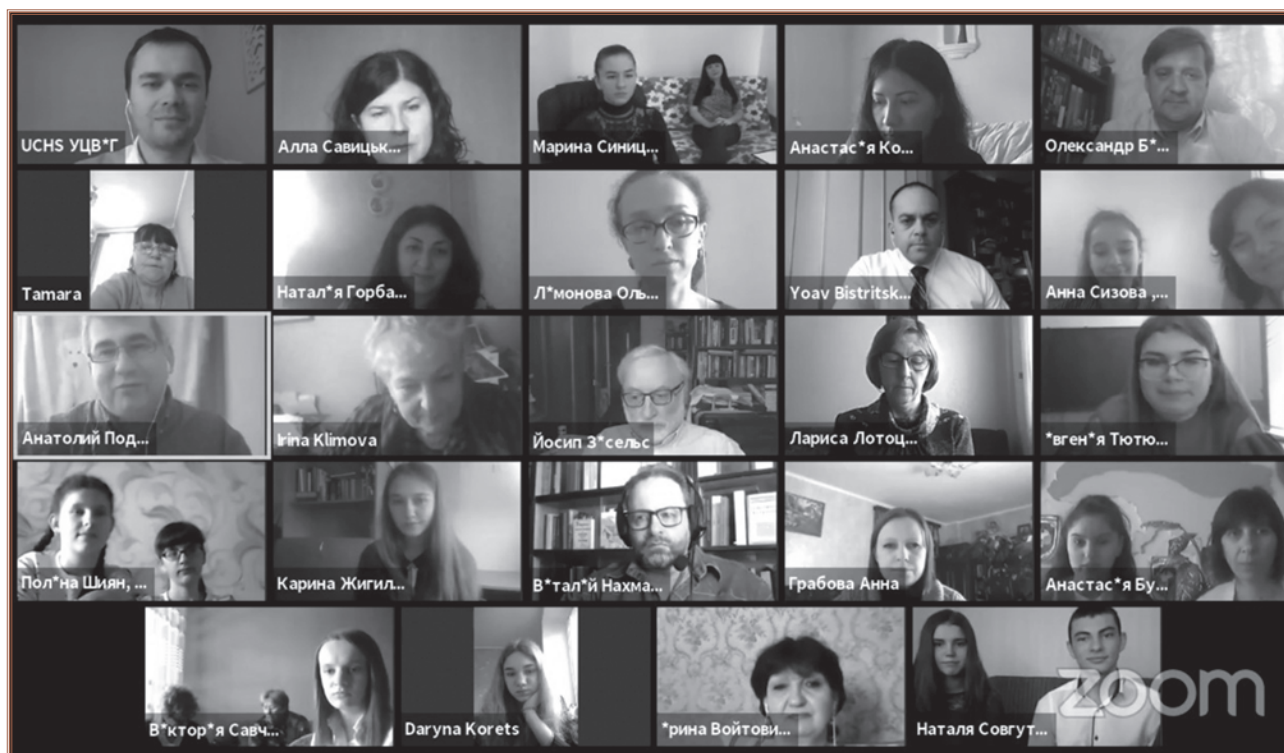
XX ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС УЧНІВСЬКИХ РОБІТ
«ІСТОРІЯ І УРОКИ ГОЛОКОСТУ» ім. І. Б. МЕДВИНСЬКОГО

15–17 травня 2020 р. в Україні відбувся XX ювілейний Всеукраїнський конкурс учнівських робіт «Історія і уроки Голокосту» ім. І. Б. Медвинського.

Цього року конкурс був незвичним і незвичайним водночас. Через поширення у світі вірусу COVID-19 і карантинні обмеження в Україні конкурс довелося організувати в онлайн-режимі. Всі заходи і захисти робіт відбулися на онлайн-платформі Zoom. Під час онлайн-конкурсу було представлено два нові видання Українського центру вивчення історії Голокосту: збірку найкращих учнівських науково-дослідних робіт і альбом найкращих учнівських творчих робіт з історії Другої світової війни, історії Голокосту на теренах України.

На цьогорічний конкурс надійшло близько 60 учнівських робіт, серед яких були дослідницькі, образотворчі, літературні та відеороботи. До фінальної частини конкурсу було допущено 38 учасників. Упродовж трьох днів у чотирьох дослідницьких і двох творчих секціях відбувалися онлайн-захисти робіт.

Попри певні негаразди з технікою та якістю інтернету, всі учасники процесу (конкурсанти, їхні наукові керівники, члени журі, організатори) впоралися із цим викликом часу, отож, конкурс відбувся. Як і щороку, XX ювілейний Всеукраїнський конкурс учнівських робіт «Історія і уроки Голокосту» ім. І. Б. Медвинського підтримали Асоціація єврейських громадських організацій та общин (Ваад) України та Посольство Держави Ізраїль в Україні. Вітаємо усіх переможців XX конкурсу. Пропонуємо вашій увазі відеуки учасників.

Відкриття XX ювілейного Всеукраїнського конкурсу учнівських робіт
«Історія і уроки Голокосту» ім. І. Б. Медвинського

Творча секція
I місце

Юлія Пирогова,
м. Одеса (н.к. Войтович Ірина)
за роботу «Пам'ять родом з
дитинства» (4 малюнки до
книги Агарона Аппельфельда
«Сторінки мого життя»)

Творча секція
I місце

Марина Ковба,
сmt Новооржицьке
(н.к. Присяжна Олена) за
вірш «Нема на світі дітей
чужих»

Дослідницька секція
I місце

**Ганна Кислова, Богдан
Пустовий, Іван Дробик,**
м. Одеса
(н.к. Косарева Анастасія) за
роботу «Єврейська історія
Голокосту в Одесі: наодинці зі
смертю»

Дослідницька секція
I місце

Катерина Зоураб,
м. Полтава (н.к. Москаленко
Олена) за
роботу «Експурсійний
маршрут «Єврейська Полтава:
прогулянка №1»

Дослідницька секція
II місце

Поліна Делікатна,
м. Славутич (н.к. Савицька
Алла) за роботу «Голокост
ромів на території міста
Чернівці: прояви, масштаби,
місця катувань»

Дослідницька секція
II місце

Анжела Нікітчук,
м. Острого (н.к. Гуцук Тетяна)
за роботу «Україна. Діти.
33-й рік»

Творча секція
II місце

**Валентина Цигульська і Софія
Ткачук,
с. Борщівка та с. Снігурівка
(н.к. Воляннюк Лілія) за роботу
«Листопад пам'яті»**

Дослідницька секція
II місце

**Вікторія Савченко,
м. Макарів (н.к. Гедз Віталій) за
роботу «Ілля Любомирський –
негатив зберігається» (фільм)**

Творча секція
II місце

**Вікторія Пантелеймончук,
м. Житомир (н.к. Гончарук Вікторія) за
цикл малюнків
«Миропільський «Бабин Яр». Вижити
будь-якою ціною!» (3 історії
Людмили Давидівни Блехман
(Цимрінг))**

Творча секція
III місце

**Євгенія Гавага,
с. Щербані (н.к. Гордієвський
Дмитро) за малюнок
«Шлях у нікуди»**

Дослідницька секція
III місце

**Марина Синиця,
с. Асканія-Нова (н.к.
Василишина Оксана,
Терновий Ілля) за роботу
«Історія однієї ляльки» – історія
та доля радянського
мультфільму про Голокост»**

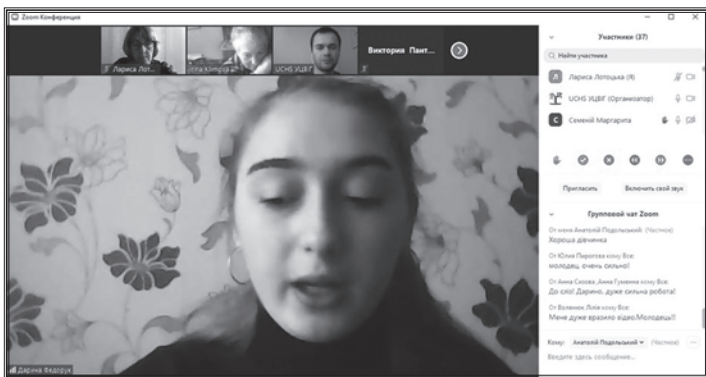
Творча секція
III місце

**Поліна Шиян,
м. Остер (н.к. Смовська Ірина)
за роботу «Тема Голокосту в
романі Маркуса Зузака "Крадійка
книжок"»**

Дослідницька секція
III місце

**Каріна Болдін,
с. Самгородок (н.к. Береза
Юрій) за роботу «Життя
євреїв Самгородоцького
району в період німецької
окупації»**

Робота, яку учениця 9-го класу нашої школи Дарина Федорук разом зі своїм науковим керівником Ларисою Лотоцькою представила на XX Всеукраїнському конкурсі учнівських робіт «Історія і уроки Голокосту» ім. І. Б. Медвинського, має назву «Пункт призначення». Це інсталяція, присвячена депортації євреїв до таборів смерті, таких як Белжець, Собібор, Треблінка, Хелмно, Аушвіц, Майданек. Тому основною частиною просторової виставки є дві старі валізи, які символізують переїзд, дорогу, а також відірваність, відокремленість від звичного середовища, звичного способу життя. До валізи люди завжди кладуть найнеобхідніші й найцінніші речі, які беруть із собою. У цій роботі це одяг, взуття, годинник, окуляри, скрипка, намисто, ножиці, посуд, дитячі іграшки, книжки, документи, фотографії, а також цінні для всіх євреїв речі – менора і таліт.

Оскільки євреїв зазвичай перевозили товарними вагончиками, у кращому випадку застеливши їх соломом, то в'язанки соломи, каганець, мішковину теж бачимо у цій роботі. Справжнім скарбом для голодних і спраглих людей був ковток води і краєць черствого чорного хліба. А символом неволі і приреченості став колючий дріт.

В інсталяції використано справжні речі і предмети побуту, які були у вжитку в 1930–1940-х рр., збережені в родинах працівників та учнів нашої школи, жителів села. Тому сама підготовка виставки зацікавила і активізувала багатьох людей.

До своєї роботи Дарина також додала копії фотографій із розсекречених німецьких архівів. Із них на нас дивляться очі приречених дідусів, бабусь, чоловіків, жінок. Вони жили, працювали, народжували дітей, мріяли про щасливе майбутнє, як усі люди на цій землі. Їхня «вина» полягала лише в тому, що вони були євреями...

*Лариса Лотоцька, вчителька історії
загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів,
м. Турійськ, Волинська область*

Дон Кіхот знову здобуває перемогу

...Учениця 10-го класу ОЗ НВК Асканія-Нова-гімназія Марина Синиця та її керівники – учителі історії Ілля Терновий і Оксана Васильєва представили на конкурсі дослідження ««Історія однієї ляльки» – історія та доля радянського мультфільму про Голокост». Роботу було присвячено історії створення радянського анімаційного фільму, в основу якого покладено справжній факт створення в'язнями концтабору

«Аушвіц» ляльки Дон Кіхота, що стала символом сили та стійкості людського духу у боротьбі із нацизмом.

Організатори та журі конкурсу високо оцінили дослідження, яке посіло третє місце у номінації «Історія Голокосту. Регіональні дослідження».

Творча команда асканійців широко дякує авторці сценарію картини «Історія однієї ляльки» пані Олександрі Свиридовій, яка особисто розповіла подробиці створення картини та суттєво допомогла архівними матеріалами. Колись, у вже далекому 1985 році, мультфільм «Історія однієї ляльки» отримав нагороду «Срібний дракон» на XXII кінофестивалі у Кракові. Сьогодні, через 35 років, мультфільм знову здобув маленьку перемогу на XX конкурсі учнівських робіт у Києві. 1986 року у радянському журналі «Мистецтво кіно» кінознавець Анрі Вартанов розповів про мультфільм у статті «Дон Кіхот здобуває перемогу». Ми, своєю чергою, ознайомили сучасну українську молодь із картиною, що розкриває не лише тему Голокосту, а й проблему його відображення у радянському кінематографі. Сподіваємося, що цей мультфільм дивитимуться в Україні, використовуватимуть на уроках історії і, таким чином, Дон Кіхот знову здобуватиме перемоги.

...Хоча конкурс «Історія і уроки Голокосту» має вузьку специфічну тематику, проте надає широкі можливості юним дослідникам опановувати історичне минуле, звертати увагу на долі людей, на складні події, що відбувалися на теренах нашої країни.

*Ілля Терновий, вчитель історії,
м. Асканія-Нова, Херсонська область*

Учениця 10-го класу НВК «Оженинська ЗОШ І–ІІІ ст. лицей ДНЗ» ім. Т. Г. Шевченка Анжела Нікітчук посіла друге місце на конкурсі «Історія і уроки Голокосту».

...Три дні напруженої роботи, хвилювань, збоїв всесвітньої інтернет-мережі... Для Анжели Нікітчук (наукова керівниця – Т. О. Гушук), яка дебютувала в конкурсі такого масштабу і блискуче впоралась із роботою, ці дні стали суперуспішними. Вітаємо юну дослідницю, яка зацікавилася темою і знайшла величезні внутрішні ресурси для реалізації такої роботи в часи освітнього карантину й бажаємо їй подальших успіхів та віри у власні можливості. На переможницю чекають нагороди та екскурсія до столиці.

*Тетяна Гушук, вчителька історії,
м. Острог, Рівненська область*

...Вихованка дитячої телестудії «1+2» Макарівського ЦТДЮ ім. Д. Туптала (керівниця – Тетяна Мельник), учениця 9-А класу Макарівської гімназії Вікторія Савченко з авторською роботою «Ілля Любомирський. Негатив зберігається» посіла друге місце у секції дослідницьких робіт.

Левову частку цього дослідження було проведено в умовах карантину, тож потрібно подякувати науковим консультантам, які підказували, допомагали зібрати матеріал, налагодити зв'язок із краєзнавцями, свідками, а саме директорів історико-краєзнавчого музею Віталію Гедзю і директорці гімназії Надії Ащенко, яка ще й підтримувала свою ученицю упродовж усіх трьох днів конкурсу. Також велика подяка відеооператорам – Юрію Варенику та Михайлу Головченку за знімання і монтаж фільму.

*Віталій Гедзь, директор краєзнавчого музею,
м. Макарів, Київська область*

Щиро дякуємо організаторам. За увагу, розуміння, виважене, інтелігентне і сердечне ставлення. За можливість послухати розумних, тямущих доповідачів. За досвід. За спілкування. За те, що повірили у нас, бо моя дівчинка була, напев-

но, наймолодшою учасницею. Спасибі за добрі слова і за зауваження. Візьмемо до уваги. Дуже потрібну і важливу робите роботу. Бо наше спільне завдання (всього людства), щоб ніколи, ніде не повторилися жахіття будь-якого геноциду: чи то Голокосту, чи то Голодомору. Щоб вижити, маємо нарешті за багато тисячоліть навчитися бути людьми на цій планеті. Навчитися створювати і народжувати, а не руйнувати і знищувати. Дякуємо за думки й емоції, враження і стимул досліджувати і творити. Здоров'я всім, натхнення і Божої благодаті. Просимо вибачення за технічні перебої. Ми думали, це щось із технікою, а потім виявилось, що через вітер був дуже поганий інтернет тут, у нас. Тому вибачте за незручності. І спасибі за підтримку моральну. Бо організатори переймалися нашими проблемами не менше, ніж ми.

*Олена Присяжна,
с.мт Новооржицьке, Полтавська область*

Усе пройшло на високому рівні, як завжди, незважаючи на такі обставини в країні і світі!

*Юлія Сечкар,
с. Терпіння, Запорізька область*

Дуже дякуємо за суперорганізацію конкурсу у надскладних умовах і високу оцінку нашої роботи!!! Успіхів Вам і натхнення!!!

*Вікторія Гончарук,
вчителька історії, м. Житомир*

...шановні організатори ХХ ювілейного Всеукраїнського учнівського конкурсу «Історія і уроки Голокосту» ім. І. Б. Медвинського. Дякуємо за приємні та хвилюючі зустрічі в онлайн-форматі.

*Наталія Совгуть,
с. Рафалівка, Рівненська область*

НАУКОВІ ПОДІЇ

ОСВІТНІЙ КУРС ДЛЯ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

Геноцид євреїв Європи: історична перспектива та підходи до вивчення

(Київ – Берлін, травень – листопад 2020 р.)

25–27 травня 2020 р. відбувся освітній курс «Геноцид євреїв Європи: історична перспектива та підходи до вивчення», який уже майже десять років поспіль організовує Український центр вивчення історії Голокосту у партнерстві із Освітнім та меморіальним комплексом «Будинок Ванзейської конференції» і за підтримки Міністерства закордонних справ Німеччини та Посольства Німеччини в Україні.

Учасниками цього курсу щороку стають дослідники та викладачі закладів вищої освіти, які вивчають та викладають історію Голокосту. Цього року було запрошено до навчання на курсі 13 молодих колег. Координаторкою освітнього курсу 2020 р. стала Марина Мегельбей, випускниця минулорічного курсу.

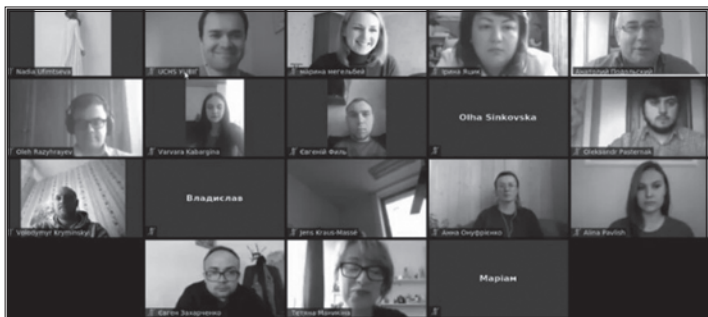
Пропонуємо вашій увазі рефлексії учасників.

Кожного року Український центр вивчення історії Голокосту проводить освітній курс для молодих науковців «Геноцид євреїв Європи: історична перспектива та підходи до вивчення» за підтримки Посольства Німеччини. Традиційно курс починався в Києві, мав своє продовження у Берліні, а фінал знову відбувався в українській столиці. Цього року ситуація в країні та світі поставила під загрозу реалізацію планів у рамках курсу, однак завдяки плідній роботі співробітників УЦВІГ та особисто пана Анатолія Подольського освітній курс стартував. Перша зустріч відбулась 27–29 травня 2020 р. в режимі Zoom-конференції. Перед ведучими стояло дуже складне завдання: не лише зробити роботу насиченою та цікавою, а й зберегти контакт із групою в онлайн-режимі. Тому вступному семінару передувала серйозна підготовча робота. Враховуючи очікування та запити учасників, було розроблено програму, спрямовану на розкриття тем історіографії та хронології історії Голокосту (А. Подольський), жіночого аспекту в рамках трагедії (Н. Уфімцева), культури пам'яті про жертви тоталітарних режимів України та Німеччини (Т. Маникіна та А. Подольський), дискурсу пам'яті на прикладі просторів Бабиного Яру та Биківнянських могил (В. Бобров, М. Мегельбей). Крім того, учасники отримали дистанційні завдання від ведучих вступного семінару, що дало змогу краще орієнтуватися у темі.

Під час роботи, хоча і відчувався брак безпосереднього контакту з учасниками, вдалося організувати активну дискусію та обговорення. Цього року географія учасників освітнього курсу різноманітна: Київ, Дніпро, Харків, Луцьк, Житомир, Львів, Рівне. Дванадцять безперечно цікавих особистостей, які з відповідальністю поставились до роботи та вразили лекторів своїм професіоналізмом, нестандартністю думок та очікуваннями від семінару. Спеціально для тіснішого знайомства було приділено час для розповідей про наукові інтереси учасників, які виявились украй різноманітними та неочікуваними.

Завдання, які учасники виконували під час підготовки до вступного семінару, дали їм змогу активно долучатись до дискусії. Багато запитань було щодо вітчизняної історіографії історії Голокосту. Які праці можна використовувати для наукової діяльності? Які є проблеми вивчення історії Голокосту сьогодні?

Дискусійною платформою стали віртуальні відвідування меморіальних комплексів Бабин Яр і Биківнянські могили. Зокрема, учасникам запропонували назвати місця на цих теренах, які найбільше й найменше відповідають поняттю «місце пам'яті». Думки та аргументи звучали різні, однак усі зійшлися на думці, що в Україні є певні проблеми з комеморацією історичних подій, і ця тема матиме дискусійне продовження.

Учасники освітнього курсу

Неочікуваний для деякого з учасників погляд крізь призму жіночих доль на історію Голокосту представила Надія Уфімцева. Справді, ми найчастіше дивимось на трагедію єврейського народу як на загальне явище, не враховуючи гендерний або віковий аспект, тому запитань було багато і вражень від почутого також.

Формат Zoom-конференції дав змогу долучити до роботи куратора семінару «Будинок Ванзейської конференції» (м. Берлін) Тетяну Маникіну. Пані Тетяна та пан Анатолій Подольський провели спільне заняття, темою якого було порівняння культури пам'яті про жертв тоталітарних режимів в Україні та Німеччині. Ведучим удалося висвітлити основні проблеми та перспективи їх розв'язання в різних країнах, поставити запитання, на які учасники, можливо, знайдуть відповіді після берлінської частини курсу.

Підсумовуючи, можна з упевненістю сказати, що перша частина курсу відбулася, попри незвичний її формат. Про це свідчать відгуки учасників, які несуть у собі не лише враження, а й нові запитання. Тож з упевненістю можна сказати, що зустріч у Берліні восени буде цікавою та багатою на відкриття.

*Марина Мегельбей, координаторка освітнього курсу,
с. Великі Новоселки, Донецька область*

Для мене як кінознавиці, яка досі лише дотично торкалася теми Голокосту й історії українського єврейства, семінар відкрив великий пласт недослідженого матеріалу і різних підходів до вивчення цієї теми. Я давно мрію попрацювати з архівом фільмів на єврейську тематику, які зберігаються в кіноархіві Довженко-Центру, але не відчувала себе достатньо компетентною у цій сфері. Оскільки тема Голокосту і геноциду євреїв надзвичайно чутлива, дуже важливими є деталі й лексичні нюанси, етичні рамки і врахування колективної пам'яті різних спільнот. Навколо теми Голокосту точаться ідеологічні баталії і постійно відбуваються спроби маніпуляцій. Завдяки якісно підібраній літературі, лекціям і живому (хоч і дистанційному) спілкуванню з викладачами й учасниками семінару вдалося краще зрозуміти підґрунтя і механізми цих війн пам'яті.

Разом із Анатолієм Подольським, який ознайомив нас із нагальними проблемами в роботі з політиками пам'яті в сучасній Україні, ми поміркували над тим, як дослідникам і музейним працівникам не втратити об'єктивність і вибудувати аргументований і коректний спосіб осмислення і репрезентації Голокосту, який примирює, а не роз'єднує, вшановує і дбає про почуття, а не розпалює ворожнечу, спробували знайти способи об'єднати множинності пам'ятей про геноцид євреїв у часи Другої світової війни. Я страшенно вдячна за віртуальний тур виставкою про Бабин Яр, де в одному місці зібрано дуже багато відео- і фотоматеріалів, документів і спогадів. Надзвичайно цікаво було дізнатися про різні архітектурні проекти, які брали участь у конкурсі щодо меморіального комплексу в Бабиному Яру. Я ще раз переконалася, наскільки це непросте завдання – об'єднати усі уже наявні пам'ятники в рамках однієї концепції.

Зустріч із Тетяною Маникіною дала змогу порівняти досвід меморіалізації жертв Голокосту в Україні та Німеччині. Дуже цікаво було дізнатися, як у пересічних німецьких сім'ях проживали у післявоєнні роки ці травматичні спогади про часи націонал-соціалізму, коли більшість людей так чи так були причетні до трагічних подій. Із нетерпінням чекаю, коли

я зможу більше дізнатися про дослідження Тетяни Маникіної альбомів солдатів Вермахту. Важливим для нас сьогодні є досвід Німеччини у питанні спокутування провини перед жертвами Голокосту. Задумалась над тим, чи можливе сьогодні і в якій формі могло би відбуватися таке спокутування перед жертвами Голокосту в Україні, а також перед жертвами радянських репресій.

Разом із Віталієм Бобровим та іншими учасниками семінару ми віртуально відвідали два меморіальні комплекси — Бабин Яр і Биківню, обмінялися враженнями, емоціями і думками, що їх викликають окремі місця пам'яті, подумали над тим, які пам'ятники більш або менш вдало виконують свою роль у сучасному міському просторі. Цікаво було порівняти дуже різні враження учасників семінару зі своїми і подивитися на знайомі місця пам'яті під іншим кутом. Наостанок ми прослухали захопливу й дуже емоційно складну лекцію про жіночу історію Голокосту Надії Уфимцевої, яка пролила світло на інший бік цієї трагедії. Мене особисто дуже вразило те, якою мірою у часи війни експлуатували жіночу тілесність, це суттєво змінило мій погляд на роль жінки на війні й моделі поведінки людей в екстремальних ситуаціях. Такий досвід часів Другої світової війни порушує питання про те, як працювати із посттравматичним досвідом у жінок, які пережили або переживають насилля сьогодні на окупованих і непідконтрольних Україні територіях. Дуже цінні матеріали зібрав Михайло Тяглий, зокрема, він ознайомив нас із ключовими дослідниками теми Голокосту та їхніми поглядами на причини геноциду євреїв і виникнення расизму в Європі, а також зоставив аргументацію щодо різних хронологічних рамок Голокосту.

*Анна Онуфрієнко, кінознавиця,
Національний центр Олександра Довженка,
науково-програмний відділ*

...Хочу підкреслити, що попри всі складності та обмеження, спричинені пандемією, співробітникам УЦВІГ удалося в онлайн-режимі організувати надзвичайно цікаві лекції, корисні практичні заняття та жваві дискусії на дуже високому професійному рівні.

Одним із найцінніших, із дослідницької перспективи, виявилось заняття, присвячене різноманітним аспектам і підходам до вивчення історії Голокосту. Доктор А. Подольський надзвичайно чітко та рельєфно окреслив основні етапи розвитку та становлення зарубіжної історіографії Голокосту, зокрема довготривалі дебати між інтенціоналістами та функціоналістами. Значну увагу було зосереджено й на особливостях історіографічного дискурсу Голокосту в Україні.

Завдяки Тетяні Маникіній учасники курсу докладно дізналися як про етапи та шляхи прийняття, осмислення та подолання німецьким суспільством свого «важкого» минулого, так і про тенденції та виклики у сфері історичної політики та культури пам'яті в сучасній Німеччині.

Варто окремо згадати і прикладне, інтерактивне заняття з вивчення місць пам'яті, присвячених жертвам нацистського та радянського тоталітарних режимів в Україні, на прикладі меморіальних заповідників — Бабиного Яру та Биківнянських могил. Завдяки кураторам УЦВІГ Віталію Боброву та Марині Мегельбей учасники курсу змогли віртуально відвідати ці знакові місця пам'яті та провести багатовекторний компаративний аналіз означених локацій не тільки в контексті коме-

моративних практик, культури пам'яті та загальнонаціонального пам'яттєвого дискурсу, а й розглянути своєрідні аспекти їхньої інкорпорації до місцевого урбаністичного простору, особливо щодо Бабиного Яру — перспективи та необхідності його подальшої комплексної меморіалізації.

Безперечної ваги курсу додала лекція Надії Уфимцевої, присвячена жінкам в історії Голокосту. Дослідниця дуже вміло розкрила проблемне коло питань, у фокусі якого були як єврейський, так і неєврейський жіночий досвід в умовах екстремі, диверсифіковані поведінкові моделі та стратегії виживання, пов'язані та спричинені не тільки расовим, а й гендерно-вмотивованим насильством.

Загалом же сам курс, усі його учасники та спікери справили дуже позитивне й наснажливе враження, дали поштовх до подальшого, більш глибокого й комплексного вивчення теми, тому з нетерпінням чекаємо на другий етап курсу — зустрічі в Берліні, в Освітньому та меморіальному комплексі «Будинок Ванзейської конференції».

*Олександр Пастернак, старший науковий співробітник
Національного музею історії України у Другій світовій війні*

...Проїшовши перший етап курсу, можна сказати лише одне: це було неймовірно. Мене найбільше вразило та зачепило те, що це дуже дружня та доброзичлива аура. Я один із наймолодших учасників, і мені було дуже цікаво та важливо почути думку старших колег. Найбільше мені подобається, що курс не дає простих відповідей на запитання, оскільки в історії, тим паче в історії Голокосту, їх просто бути не може. Все в цьому курсі працює для того, щоб учасники дізнавались про щось нове, незважаючи на будь-які перепони, а це стає можливим лише завдяки організаторам цього курсу...

Анатолій Подольський розповів про проблему вшанування пам'яті в сучасній Україні. Дуже добре, що є такі люди, як він, які обстоюють наше історичне минуле. Цей курс можуть проходити не лише історики, а й люди з будь-якою освітою, які хочуть розвиватись. Єдине, чого б мені хотілось, це все ж таки зустрітись наживо, але навіть пандемія коронавірусу не змогла зупинити потяг до знань. Організатори допомогли розібратись у Zoom, зробили чудові віртуальні екскурсії, щоб люди змогли відчути ті емоції, яке передає це місце. Було надіслано дуже цікаві матеріали, вони не просто розповідають одну історію чи висвітлюють один погляд, вони спонукають вивчати та знаходити щось самим. На мою думку, найбільша перевага цього курсу полягає в тому, що він надихає мислити, думати та вивчати. Із нетерпінням чекаю на нашу наступну зустріч.

*Владислав Прокопчук, Львівський національний
університет ім. Івана Франка, 2-й курс, спеціальність
«Фінанси, банківська справа та страхування»*

...Через карантинні заходи, пов'язані з пандемією, триденний семінар відбувався у дистанційному режимі за допомогою Zoom. Сучасні проблеми і сучасні можливості зумовлюють потребу адаптуватися для представників багатьох сфер, і, мабуть, для науковців та освітян цей процес буде найважчим. Звісно, сучасна діджиталізація простору і зв'язку відкриває нові можливості, і учасники з різних куточків України змогли приєднатися до освітнього курсу, не залишаючи свого

робочого місця або оселі. З іншого боку, суб'єктивно для мене, переведення семінарів, конференцій, літніх шкіл у дистанційну форму позбавляє учасників позаофіційного, неформального спілкування, відчуття тотального долучення до заходу. Певна річ, це аж ніяк не применшує важливість, інформативність і професійність змісту та організації самого курсу. Це об'єктивна реальність, із якою нам усім ще доведеться примиритися. Залишається лише плекати світлі надії на завершення пандемії і повернення до попередніх академічних практик.

Про першу частину курсу загалом маю лише позитивні враження. Варто наголосити на професійності організаторів і спікерів, продуктивному поєднанні академічного, теоретичного і практичного чинників у змісті курсу. Як викладач, маю зазначити про дуже цікаві, творчі та оригінальні завдання для учасників. Особливої уваги заслуговує розробка В. Боброва та М. Мегельбей «Дискурс пам'яті на прикладі просторів Бабин Яр та Биківнянські могили». Це саме той вдалий приклад використання теоретичних підходів memory studies на конкретному емпіричному матеріалі. Автори вдало підібрали механізми ознайомлення зі згаданими просторами через сучасні цифрові технології. Таке практичне заняття цілком можна пропонувати студентам у сучасних ЗВО. Дуже цінним було узагальнення розвитку історіографії Голокосту, яке підготував М. Тяглий. Це є важливим орієнтиром для молодих науковців, що лише починають свої студії з проблематики. Звісно, цей курс не був би таким без свого ідейного натхненника і провідника – А. Подольського, котрий певним магічним способом поєднує свої харизму, ерудицію і знання, налаштовуючи учасників семінару до подальших студій із тематики.

Євген Захарченко, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, завідувач навчальної лабораторії історичної інформатики, старший викладач кафедри історії України

Розпочати свою рефлексію хочу з того, що участь у проєкті УЦВІГ стала для мене справжнім викликом. Не так давно я розпочала свою наукову діяльність у межах університету, тому такий досвід для мене був першим. Найбільш захопливою була перша зустріч у режимі Zoom. У такий непростий для нашої країни час нам, дослідникам із різних куточків України, вдалося зібратися разом. Хочу подякувати пані Марині Мегельбей, яка одразу налаштувала усіх на дружню та плідну атмосферу, де кожен міг висловитися, поділитися власними думками та вподобаннями: від домашньої тваринки до улюбленої музики. Мабуть, найбільше враження у перший день сесії на мене справила зустріч із паном Анатолієм Подольським (ще тиждень тому я дивилася із ним інтерв'ю на каналі «Еспресо», а сьогодні маю змогу вести діалог із відомим дослідником). Чотири години промайнули, немов 15 хвилин... Так цікаво було слухати й перебувати у колі справді зацікавлених, свідомих науковців, для мене ця зустріч відкрила багато відповідей на «дражливі» питання й змусила задуматися над іншими...

У роботі під час зустрічей мені дуже допомагали матеріали наукових статей, які пані Марина надала нам завчасно. Нам вдалося здійснити віртуальну подорож Бабиним Яром і Биківнею. На мою думку, ми плідно попрацювали та подискутували щодо політики пам'яті в цих локаціях. Пан Віталій Бобров і пані Марина Мегельбей допомагали нам, навіть якщо техніка працювала з перебоями. Додам, що мене вразила тема

лекції, яку проводила пані Надія Уфимцева. Становище жінки під час Голокосту, жіноче тіло як зброя та супротив, взагалі тема гендеру, на мій погляд, сьогодні є думими важливими та відкритими питаннями.

Насамкінець додам, що я впевнена, що наше з учасниками літо вже точно не мине дарма. Ми отримали багато інформації, поділилися один з одним цікавою літературою з теми й маємо сподівання на довгоочікувану зустріч у Києві. Сподіваюся, що пані Тетяна незабаром повідомить нам чудові новини з Берліна, що авіасполучення відновлено, що наша друга зустріч відбудеться.

Варвара Кабаргіна, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2-й курс, спеціальність «Історія та археологія»

Освітній курс «Геноцид євреїв Європи: історична перспектива та підходи до вивчення» став для мене певним прологом до початку ретельного наукового студювання єврейських сюжетів у європейській та українській історії.

У рамках освітнього курсу було розглянуто важливі елементи пам'яттєвих практик, які розширюють картину колективних і суспільних рефлексивних практик про Голокост у Європі загалом та в Україні зокрема. Маю найпозитивніші емоції від проведеної сесії. Маю зазначити про позитивне враження від групи, з якою разом працювали та дискутували. Навички та знання, якими вони поділилися, є для мене важливим науковим досвідом.

Окремо потрібно згадати про чудову організацію курсу, професійний підбір теоретичних матеріалів та якісних лекцій і дискусій. Чекаю з нетерпінням продовження спільної роботи...

Володимир Кримінський, аспірант (історик) 1-го року навчання, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Для мене, як для молодого науковця і майбутньої вчительки, подібний курс є першим, тому все почуте для мене було цікавим. Основною метою участі для мене в цьому заході є прагнення стати більш компетентною людиною і професіоналом у історичній справі. Ця програма дає можливість вийти за межі комфорту, адже передбачає залученість у роботу з різними віковими групами та різним професійним рівнем.

Що ж до онлайн-формату проведення, то, звісно, він зручніший з погляду організації та участі, адже можна сидіти на своєму робочому місці з кавою і почуватися вільніше. Однак традиційна форма спілкування дає більше інформації зовні, наприклад, у невербальному аспекті про доповідачів, учасників і загальну картинку.

Було цікаво почути різні погляди на тему Голокосту. Доповідачі, незважаючи на невеликий обсяг часу, чудово змогли донести свою думку до аудиторії. Більш прикладний характер мали інтерактивні практикуми, однак для мене складність полягала у тому, що я не була на місці Бабиного Яру, а в онлайн-форматі сприйняття, звісно, є інакшим.

Одразу після першої частини курсу я зацікавилася тими матеріалами, які рекомендували доповідачі, і зараз дочитую збірку статей про жінок у Другій світовій війні та гендерні особливості поведінки в надзвичайних ситуаціях, планую взяти участь у волонтерському проєкті з політики пам'яті. Невід'ємну частину займають документальні фільми, які полегшують сприйняття та усвідомлення.

Мої враження – лише позитивні, я думаю, що саме такі проекти дають додаткову мотивацію для подальшого розвитку та пізнання!

Ольга Синьковська, Дніпровський національний університет ім. О. Гончара, студентка 3-го курсу історичного факультету, спеціальність «Середня освіта. Історія»

Прослухані упродовж трьох днів лекції дали мені підґрунтя для нових думок. Я вперше беру участь у навчальному курсі, і всі очікування справдилися. ...Я мала приємні враження від кожної з наших зустрічей у Zoom, спілкувалась із дуже розумними людьми, з якими нас поєднує цікавість до історичних подій минулого століття. Хоча всі ми були з різних поколінь, нам вдалося знайти спільну мову.

Щодо інформації, яку ми отримали, то мене найбільше вразив підхід до вивчення історії Голокосту. А саме – зосередження уваги на малих історіях окремих людей, а не історії в цілому.

Наостанок зауважу, що я в жодному разі не шкодую, що подала заявку на цей курс. Хіба зараз не найкращий час, щоб навчатись нового?

Аліна Павлиш, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2-й курс, спеціальність «Економічна та соціальна географія»

Не так давно закінчився перший модуль освітнього курсу «Геноцид євреїв Європи: історична перспектива та підходи до вивчення», тому враження ще досить «свіжі», і хочу сказати декілька слів про першу частину нашого навчання.

По-перше, в умовах, коли в усьому світі триває пандемія, спричинена коронавірусом, і діють карантинні заходи, що своєю чергою призвело до скасування або перенесення безлічі освітніх проектів, літніх шкіл, заходів, конференцій, – ми змогли розпочати, використовуючи переваги онлайн, та ще й успішно закінчити захід без особливих технічних труднощів. За що велика подяка організаторам і трошки учасникам (нам за те, що вчасно долучалися).

По-друге, зауважу, що учасники потрапили на цей курс не випадково. Навіть якщо це не спеціалісти з історії, то все одно вони чудово розуміються на своїй тематиці й водночас зацікавлені в основній темі курсу. Притому кожен учасник хоче дізнатися про певний аспект Голокосту, який цікавить його найбільше, про що можу висновувати за кількістю запитань і суджень. А їх було чимало! Тобто учасники зібралися не для того, щоб просто послухати спікерів, а щоб багато вчитися і ще раз вчитися.

І по-третє, спікерам курсу хочу сказати велике спасибі за те, що ви підготували гарний матеріал, ненудну лекційну частину,

яка справді становить інтерес, та актуалізували наші знання про тему Голокосту, відкрили для нас нове коло проблем.

Ну і, звісно, «перенесли» нас до Києва, продемонстрували місця пам'яті, про які я тільки чув, але не відвідував, обговорили проблеми, пов'язані з політикою пам'яті українців сьогодні (звідки ростуть корені цих проблем і як їх долати), поглянули на обличчя жіночого Голокосту. Я гадаю, що усі учасники, і я також, готові виконувати домашні дистанційні завдання. Тож до зустрічі!

Євгеній Філь, Дніпровський національний університет ім. Олеса Гончара, 4-й курс, спеціальність «Історія та археологія»

Лекційний курс: «Геноцид євреїв Європи: історична перспектива та підходи до вивчення», дав мені змогу, по-перше, з історичної ретроспективи усвідомити причину та механізми геноциду не тільки єврейського народу, а й політику винищення інших народів у роки Другої Світової війни. По-друге, з політологічного погляду порівняти тоталітарні режими країн «великої гри» – Радянського Союзу та нацистської Німеччини. Аналізуючи політику тоталітаризму, а саме, доктрину панування однієї революційної партії з потужним ідеологічним механізмом, я знову доходжу висновку, що демократичний лад у суспільстві – запорука миру, рівності, свободи та розвитку соціокультурного компоненту всіх народностей світу. По-третє, я мав змогу усвідомити масштаби трагедії ХХ ст., особливо Голокосту, які апелюють до етичної складової людства. Порушення загальнолюдських норм моралі та свобод має неминучі трагічні наслідки, викривлення світогляду людини на проблеми минулих поколінь. Це є своєрідний шрам на тілі людської історії. Факти наруги над людством провокують загострення питань толерантності та рівності.

Не менш цікавим був дискурс інституту пам'яті. Завдяки онлайн-екскурсії місцями пам'яті – меморіальними комплексами «Бабин Яр» і «Биківнянські могили» – я перенеслась безпосередньо в події тих часів, змогла осмислити трагізм злочинів тоталітарних режимів, приховування правди за вивіскою ідеологічних штампів щасливого життя та протидії міжнародного імперіалізму. Трагедія Бабиного Яру та Биківні є спільною для народів Європи та світу, яку потрібно завжди пам'ятати. Побачивши меморіальні плити, мені справді хочеться сказати: «Трагедії мають обличчя».

Особисто для мене подібні курси є тим джерелом інформації, яке допомагає дізнатися історичну істину шляхом аналізу отриманих знань та рефлексії, щоб запобігти повторення жахливих помилок у майбутньому.

Маріам-Софія Шамсутдинова, Рівненський державний гуманітарний університет, 4-й курс, іноземна філологія

ВОЛИНЬ: УКРАЇНСЬКА СТУДЕНТКА ДОСЛІДЖУЄ ГОЛОКОСТ У СВОЄМУ СЕЛІ

У Рівненській області команда активістів під керівництвом Григорія Аршинова з Острога тільки в червні 2020 р. встановила чотири нові пам'ятники на місцях масових розстрілів євреїв у період Голокосту. У цій групі ентузіастів спільно діють євреї і українці. Якщо зрозуміло, чому ця тема хвилює, наприклад, Максима Хорева – єврея і ветерана АТО, то чому ця тема виявилася важливою для місцевих українців?

Щоб розібратися в цьому, я звернувся до Катерини Кривко – студентки 3-го курсу Острозької академії. Вона навчається на відділі романо-германської філології, але дослідження з історії Голокосту стали її неформальною другою спеціальністю. Дівчина допомагає Григорію Аршинову у проекті

увічнення пам'яті євреїв її рідного села Деражне Костопільського району Рівненщини.

В інтерв'ю для порталу Ukrainian Jewish Encounter Катерина розповіла, що її інтерес до цієї теми розпочався з покинутого кладовища в селі. Дівчину завжди турбував той факт,

що на кладовищі діти взимку каталися на санчатах, а в теплий період року люди спокійно влаштовували пікніки на цьому місці, прекрасно знаючи, що це старий єврейський цвинтар. «Мені було боляче усвідомлювати, що спокій мертвих порушується незнанням історії з боку людей, які все своє життя прожили тут», — каже вона. Ще у старших класах місцевої школи Катерина почала фотографувати єврейські мацеви і публікувати світлини у соціальних мережах — із надією, що знайдеться хтось, хто може допомогти упорядкувати це кладовище.

Вдалося знайти мацеви у дворі знайомих її батьків, а також отримати з фундаменту старого будинку відламок мацеви з написом івритом. «Батько перевіз мацеви на кладовище. Мати розповідала про мою витівку своїм знайомим, і таким чином вдалося дізнатися більше єврейських історій. Віра батьків в мене завжди мотивує не опускати руки», — каже Катерина. Наступним етапом стали збирання інформації з єврейської історії села Деражне і пошуки людей, чиї предки жили тут. Ідея написання наукової роботи з цієї теми виникла спонтанно. Дівчина дізналася про конкурс «Історія і уроки Голокосту», який проводить Український центр вивчення історії Голокосту під керівництвом д-ра Анатолія Подольського.

Участь у цьому конкурсі стала для неї важливим досвідом і дала можливість докладніше ознайомитися з іншими історіями тієї кривавої епохи. Під час написання роботи вдалося знайти нащадка вихідця з Деражного — Філіс Гроссман, яка раніше приїжджала сюди для вивчення історії своєї сім'ї.

Нині Кривко дописує цю дослідницьку роботу, додаючи туди нові історії і спогади людей. У цьому їй допомагають Філіс Гроссман, Дорі Кох, Хаїм Шалев і Ілан Троен. Багато інформації про Деражне вона отримує з Яд Вашем. «Зараз я намагаюся зібрати якомога більше інформації для того, щоб представити чесну історію села», — зазначає студентка.

Дівчина записала на відео спогади свідків Голокосту у Деражному. «Перше, що я завжди чула, — це про дружбу між українцями, євреями і поляками. Вони завжди допомагали один одному, ділилися їжею і речами, разом працювали. Всі жили в мирі та злагоді», — говорить вона.

За даними Катерини Кривко, коли в Деражному було створено гетто, багато українців таємно носили їжу і воду для євреїв, хоча це їм було заборонено під загрозою смерті. На жаль, не залишилося інформації про тих, хто ховав євреїв у себе вдома. Але такий факт точно був, оскільки одна з місцевих мешканок показала фотографію з двома єврейськими дітьми, яких після війни відправили до родичів у Вінницьку область.

«Під час інтерв'ю всі свідки тих років говорили про розстріли євреїв зі сльозами на очах. Вони досі пам'ятають звуки автоматних черг і кажуть, як усім було страшно і шалено шкода ні в чому не винних людей», — розповіла Катерина.

Катерина впевнена, що внесок Григорія Аршинова у збереження єврейської історії та пам'яті про Голокост на Волині просто неоціненний. Сьогодні відомо про загибель 1868 євреїв із гетто в Деражному і сусідніх селищ. За інформацією The Encyclopedia of Camps and Ghettos, німецька жандармерія і українська поліція пізніше зловили і розстріляли 152 утікачів із гетто.

Пам'ятник на місці масового розстрілу євреїв Острога

Катерина Кривко та Григорій Аршинов

«Страшно усвідомлювати, що ці події відбувалися 80 років тому. Адже це не так багато насправді. Але найголовніше пам'ятати про це і в жодному разі не допускати повторення такої жакливої, абсолютно антигуманної історії. Не має значення національність або віросповідання, головне – залишатися людьми в будь-якій ситуації», – підкреслила Катерина Кривко.

Стаття про Деражне в українській Вікіпедії взагалі не містить ані слова про євреїв в історії села; там також немає жодної згадки про Голокост. Можливо, у майбутньому Катерина Кривко напише чесну історію свого села і розповість про закатованих єврейських сусідів.

Шимон Бріман (Ізраїль)

Фото: Катерина Кривко та Григорій Аршинов (Україна)
Джерело: <https://ukrainianjewishencounter.org/uk>

ПРОЕКТ «БАБИН ЯР: ПАМ'ЯТЬ НА ТЛІ ІСТОРІЇ»

У День пам'яті та примирення Український центр вивчення історії Голокосту оголосив результати конкурсу розробок тематичних занять у рамках проекту «Бабин Яр: пам'ять на тлі історії». Всього ми отримали 23 роботи від 20 учасників. П'ятеро членів журі (члени авторського колективу проекту та наукові консультанти проекту) розподілили роботи за шістьма номінаціями. 20 робіт опубліковано в Інтерактивному путівнику для вчителя.

НОМІНАЦІЇ ТА ПЕРЕМОЖЦІ

ШКІЛЬНИЙ УРОК:

Галина Корнієнко (Черкаси), «Спільна пам'ять»

Урок—практичне заняття стимулює розвиток критичного мислення під час навчання історії, громадянської освіти та медіаграмотності. Урок акцентує увагу на важливості збереження спільної історичної пам'яті про Бабин Яр.

ВИХОВНИЙ ЗАХІД:

Олена Москаленко (Полтава), «Чужого горя не буває»

Під час заняття учні працюють із віртуальною виставкою у поєднанні з місцевим матеріалом, аналізують історії Праведників народів світу та Праведників Бабиного Яру у столиці та на Полтавщині.

Галина Корнієнко (Черкаси), «Історія Бабиного Яру та збереження історичної пам'яті»

Серія занять із відпрацювання важливих навичок пошуку й оброблення інформації, медіаграмотності, яка додатково звертає увагу учнів на проблеми збереження пам'яті про Бабин Яр. Уроки можуть бути проведені як цілісний захід або як три окремі заняття.

ІНТЕГРОВАНІЙ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ УРОК АБО ЗАХІД:

Оксана Матвіюк (Бердичів), «Голокост і права людини»

Веб-квест, присвячений взаємозв'язкам між історією Голокосту та захистом прав людини сьогодні.

УРОК АБО ЗАХІД ДЛЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ: не присуджено

ЗАХІД ІЗ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ:

Наталія Гриценко (Черкаси), «Трагедія дітей Бабиного Яру: пам'ятати, аби поважати права тих, хто поруч тебе»

Методична розробка не лише має на меті формування знань учнів про трагедію єврейського народу під час Другої світової війни, а й передбачає поглиблення розуміння значущості дотримання прав людини у сучасному світі. Під час заняття з метою проведення історичних паралелей передбачено використання матеріалів віртуальної виставки «Бабин Яр: пам'ять на тлі історії» та освітньої онлайн-платформи Stories that Move, а саме історій сучасних підлітків, які зіткнулися з дискримінацією.

НЕСТАНДАРТНИЙ ПІДХІД ДО ТЕМИ:

Віталій Гедз (Макарів), «Макарівський Бабин Яр як місце пам'яті»

Заняття, яке поєднує в собі (фото)екскурсію, роботу з документальним фільмом, активне залучення учнів до формування місцевих практик вшанування пам'яті та виховання відповідального ставлення до локальних місць пам'яті.

Журі також окремо відзначило поданий до конкурсу текст Людмили Литвинюк (Полтава) «Біографічне навчання на матеріалах проекту».

Ми щиро вітаємо переможців та дякуємо всім учасникам. Також велика подяка членам журі та рецензентам. Щоб ознайомитися з усіма розробками, завітайте на сайт Інтерактивного путівника для вчителя.

Крім нових розробок, на сайті Інтерактивного путівника ви зможете ознайомитися з записами чотирьох вебінарів,

проведених у рамках проекту у квітні та травні 2020 р. Три з них присвячено використанню матеріалів Путівника для змішаного навчання, виховної роботи та на уроках у співпраці з колегами—викладачами гуманітарних дисциплін, крім історії.

Також вебінар про змішане навчання містить підказки для користування онлайн-конструктором уроків, що допоможуть як вчителю-початківцю, так і тим колегам, що вже ознайомилися з конструктором.

Окремий вебінар проводили наукові експерти проекту: цікавий до теми глядач зможе отримати відповіді на актуальні запитання, пов'язані з пам'яттю про Бабин Яр, а також короткі та вичерпні відповіді щодо низки історичних запитань.

Тож запрошуємо до перегляду за посиланням <http://osvita.kbu.kiev.ua/>, або використайте QR код нижче.

Проект «Бабин Яр: пам'ять на тлі історії» здійснюється Українським центром вивчення історії Голокосту, Українським інститутом національної пам'яті, Громадським комітетом для вшанування пам'яті жертв Бабиного Яру, Музеєм історії міста Києва за підтримки Українського інституту національної пам'яті та Благодійної ініціативи «Українсько-єврейська зустріч» (Канада).

Інформація УЦВІГ

ПОЛЕМІКА

ЗВЕРНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ ТА НАУКОВОЇ СПІЛЬНОТИ ЩОДО МЕМОРІАЛІЗАЦІЇ БАБИНОГО ЯРУ

Представники української культурної та наукової спільноти звернулися до Президента Володимира Зеленського, Прем'єр-міністра Дениса Шмигала та міського голови Києва Віталія Кличка з вимогою взяти повну державну відповідальність за створення Національного меморіального комплексу в Бабиному Яру.

Приводом для звернення став черговий скандал навколо діяльності Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр»

(МЦГБЯ), заснованого 2016 року з ініціативи та коштом російських бізнесменів Міхаїла Фрідмана, Павла Фукса та Германа Хана. Від самого початку цей проект викликав суттєві заперечення представників української наукової спільноти і єврейської громади через накинута спонсорами-замовниками неприйнятну ідеологію та обрану ділянку для будівництва, розташовану на території колишніх київських кладовищ.

Пам'ятники і пам'ятні знаки на теренах Бабиного Яру

Автори звернення переконані, що питання щодо вшанування жертв Бабиного Яру й облаштування в ньому меморіалу повинно перебувати винятково у віданні та під контролем Української держави й українського громадянського суспільства і не може бути передане в руки іноземних громадян чи приватних структур.

Автори звернення наголошують, що усі ми, як політична нація, несемо спільну відповідальність за збереження пам'яті про трагедії, які сталися на наших теренах. Наша спроможність впоратися із завданням комеморації цих місць є глобальним викликом і сучасним іспитом на національну та політичну зрілість і водночас перевіркою, наскільки ми звільнилися від постколоніальної свідомості, комплексу меншовартості й залежності від інших держав і груп, які намагаються формувати цю історичну пам'ять замість нас або ж нав'язують нам власні комеморативні практики.

Станом на ранок середи, 13 травня 2020 р. звернення підписали понад 300 осіб, а на вечір п'ятниці, 29 травня, вже понад 730 осіб, зокрема:

чинні та колишні учасники Ініціативної групи «Першого грудня»

В'ячеслав Брюховецький, Оля Гнатюк, Володимир Єрмоленко, Євген Захаров, Йосиф Зісельс, Ігор Козловський, Мирослав Маринович, Всеволод Речицький, Ігор Юхновський, Ярослав Яцків;

правозахисники і колишні політв'язні Микола Горбаль, Інна Чернявська-Набока;

архієпископ Ігор Ісиченко;

народні депутати Володимир В'ятрович, Мустафа Джемільєв, Микола Княжицький, Наталія Піпа;

ексчленкиня Європейського парламенту Ребека Гармс;

голова Меджлісу кримськотатарського народу Рефат Чубаров;

письменники Марк Белорусець, Наталка Білоцерківець, Андрій Бондар, Надія Гербіш, Оксана Забужко, Ірена Карпа, Маріанна Кіяновська, Андрій Курков, Тимур Литовченко, Андрій Любка, Богдана Матіяш, Василь Махно, Катя Петровська, Петро Рихло, Микола Рябчук, Остап Сливинський;

історики Алла Атаманенко, Олег Бажан, Поліна Барвінська, Володимир Бірчак, Геннадій Боряк, Вікторія Венгерська, Тамара Вронська, Олексій Гарань, Яків Гершкович, Ігор Гирич, Максим Гон, Олександр Гончаров, Ярослав Грицак, Катерина Діса, Петро Долганов, Леонід Зашкільняк, Віктор Даниленко, Геннадій Єфіменко, Оксана Кісь, Василь Кметь, Катерина Кобченко, Ольга Коляструк, Сергій Кот, Станіслав Кульчицький, Олександр Кучерук, Олександр Лисенко, Віталій Масненко, Володимир Меламед, Єфим Меламед, Надія Миронець, Михайло Міцель, Іван Монолатій, Олександр Мотиль, Віталій Нахманович, Тетяна Пастушенко, Іван Патриляк, Йоханан Петровський-Штерн, Анатолій Подольський, Яна Примаченко, Катерина Смаглій, Олена Стяжкіна, Юрій Шаповал, Наталя Шліхта, Лариса Якубова, Олексій Ясь;

дипломати Данило Лубківський, Володимир Огрізко, Володимир Пузирко;

журналісти та публіцисти Ольга Герасим'юк, Леонід Гольберг, Олександр Зінченко, Зоя Казанжи, Юрій Макаров, Віталій Портников, Ольга Скороход, Тетяна Терен, Сергій Тихий;

філософи Євген Бистрицький, Сергій Грабовський, Віктор Єлєнський, Вахтанг Кебуладзе, Наталія Кривда, Тарас Лютий, Костянтин Сігов, Людмила Филипович, Зоя Швед;

редактори і видавці Тарас Возняк, Олександра Коваль, Андрій Мокроусов, Ростислав Семків, Леонід Фінберг, Оксана Форостина, Тетяна Хорунжа;

освітяни та науковці Олег Белей, Леонід Білянський, Ярослав Гарасим, Олександр Гладун, Павло Гольдін, Григорій Грабович, Тарас Добко, Володимир Дубровський, Сергій Ентис, Юрій Ільїн, Володимир Казарін, Сергій Квіт, Наталя Климовська, Ігор Кулик, Володимир Кулик, Юлія Ладигіна, Євген Магда, Світлана Петровська, Мирон Петровський, Геннадій Побережний, о. Богдан Прах, Ірина Преловська, Юрко Прохасько, Сергій Рендзіняк, Марія Рудакевич, Сергій Рябченко, Ігор Сковчиас, Елеонора Соловей, Ігор Соляр, Олександр Сушко, Любомир Тарновський, Олег Турій, Сергій Утевський, Марія Федурко, Борис Херсонський, Павло Хобзей, Леонід Христофоров, Юрій Чекан, Людмила Шолохова;

архітектори Олександр Антонєць, Михайло Гершензон;

художники Віра Вайсберг, Матвій Вайсберг, Ірина Климова, Олександра Крип'якевич;

музейники Ольга Гончар, Олена Гончарук, Людмила Губіанурі, Ольга Друг, Іван Козленко, Микола Кушнір, Тетяна Люта, Ірина Мелешкіна, Ольга Мельник, Данило Нікітін, Світлана Остапова, Владислав Піоро, Надя Полянська, Ігор Пошивайло, Олесь Пошивайло, Катерина Романова, Павло Скавронський, Ігор Тимець;

українські та єврейські громадські діячі Михайло Басараб, Дмитро Білан, Юрій Гончаренко, Ольга Кобець, Галина Койнаш, Микола Кочерга, Андрій Левус, Олександра Матвійчук, Сергій Мельничук, Ярослав Рушишин, Роман Спектор, Олександр Степаненко, Орест Стеців, Тарас Стецьків, Олександра Супряженко, Марта Фаріон, Іза Хруслінська, Богдан Червак, Мейлах Шейхет, Євген Ясінський, Богдан Яцун.

Нижче подаємо повний текст звернення. Збір підписів триває, свій підпис можна додати за посиланням наприкінці тексту звернення.

Президенту України *В. О. Зеленському*
Прем'єр-міністру України *Д. А. Шмигалю*
Київському міському голові *В. В. Кличку*

Ми, представники української культурної та наукової спільноти, звертаємося до Президента України, Прем'єр-міністра та Кабінету міністрів України, Київського міського голови та київської міської ради з вимогою взяти на себе, у співпраці з громадянським суспільством, дієву відповідальність та безпосередній контроль над створенням меморіального комплексу в Бабиному Яру, що унеможливило би зовнішні деструктивні чи маніпулятивні впливи на цей процес. На території Бабиного Яру може функціонувати винятково загальнодержавна меморіальна інституція зі статусом Національної. Саме вона має реалізовувати державну політику меморіалізації цього місця Злочину і Трагедії.

В українському суспільстві останнім часом розгорнулася гостра публічна дискусія довкола меморіалізації Бабиного Яру у зв'язку з обставинами, що супроводжують діяльність Меморіального центру Голокосту «Бабин Яр» (далі – МЦГБЯ). Ця інституція, створена з ініціативи та коштом російських бізнесменів Міхаїла Фрідмана, Павла Фукса, Германа Хана в 2016 році, у розпал неоголошеної гібридної війни з боку Росії проти України, розпочала активні приготування до реалізації масштабного приватного проекту на території Бабиного Яру.

Від самого початку цей проект викликав суттєві заперечення представників української наукової спільноти і єврей-

ської громади через накинута спонсорами-замовниками неприйнятну ідеологію та обрану ділянку для будівництва, розташовану на території колишніх Єврейського, Кирилівського православного та Караїмського кладовищ.

Тепер полеміка набула нових обертів у зв'язку з призначенням художнім керівником МЦГБЯ контroversійного російського режисера Іллі Хржановського, творчі методи й практики якого, пропонувані до майбутнього меморіального простору, викликають занепокоєння значної частини суспільства. Це призначення супроводжувалося кардинальними кадровими змінами у складі МЦГБЯ і гучними заявами його колишніх чільних співробітників, зокрема відомих зарубіжних науковців. Усі ці події вчергове висвітлили засадничу ваду діяльності МЦГБЯ — абсолютну непрозорість і непередбачуваність ухвалення ключових рішень, впливу на які не має ані Українська держава, ані українське громадянське суспільство.

Але все це лише симптоми засадничих проблем:

- яким має бути меморіальний простір у Бабиному Яру?
- який статус — державний чи приватний — він повинен мати?
- у який спосіб Українська держава, українське громадянське суспільство та українська наукова спільнота мають впливати на ухвалення рішень щодо його створення і функціонування, а відтак і нести відповідальність за нього?

Ми вважаємо, що цілковита залежність проекту МЦГБЯ від іноземних інвесторів повністю підпорядковує приватний проєкт меморіалу зовнішнім чинникам та інтересам і позбавляє українське суспільство можливостей впливу на нього.

Керівництво МЦГБЯ публічно висловлює готовність включити до його Наглядової ради представників вищої української влади. Але все має відбуватися із точністю до навпаки: лише українські державні інституції, відповідальні за розробку проєкту меморіалу, мають запрошувати іноземних експертів до участі в його колегіальних органах. Питання щодо вшанування жертв Бабиного Яру й облаштування в ньому меморіалу повинно перебувати винятково у віданні та під контролем Української держави й українського громадянського суспільства і не може бути передане в руки іноземних громадян чи приватних структур.

Благодійність меценатів заслуговує на подяку і схвалення, але вона не може слугувати підставою для ухвалення вузькогрупових рішень у справі національної ваги. Адже це не лише знецінює ідею благодійності як безкорисливої допомоги, а й перетворюється на прикриття волонтаризму і авторитарності.

Ми переконані, що Бабин Яр — це одне з ключових місць національної пам'яті українців як сучасної політичної нації — громадян України всіх національностей. Ми пам'ятаємо жертви Голокосту, так само як і Голодомору та Великого терору, геноциду ромів і депортації кримських татар. Трагедія українського єврейства є невилучним складником історії України, трагедією всього українського народу. Пошанування жертв Голокосту, одним із символів якого є Бабин Яр, а також інших жертв Бабиного Яру — ромів, пацієнтів психіатричної лікарні, заручників, військовополонених, учасників українського національного та радянського рухів Опору — є справою державної ваги, а створення національного меморіалу має стати завданням усього суспільства за державного фінансування і системної підтримки найвищих державних інституцій.

Саме Українська держава має виступати головним ініціатором, організатором і гарантом захисту національних інте-

ресів, а отже, національної безпеки у питаннях історичної пам'яті. Бездіяльність влади та її недостатня підтримка українських громадських ініціатив і фахових середовищ призводить також і до звинувачень у неналежному пошануванні з боку української держави жертв Бабиного Яру — жахливої трагедії Другої світової війни та одного зі світових символів Голокосту, а також уможливорює реалізацію сумнівних експериментів не лише над пам'яттю загиблих, а й над живими носіями цієї пам'яті.

Ми вважаємо, що меморіальні простори національного значення мають перебувати в оперативному управлінні органів державної влади під дієвим контролем української громадськості, зокрема у формі наглядових рад, та під управлінням державних інституцій у давно апробованій формі національних меморіальних музеїв, комплексів або заповідників. Зрозуміло, у цій справі необхідно враховувати досвід інших країн, залучати міжнародних експертів і меценатів. Переконані, що досвід гідної меморіалізації Бабиного Яру стане зразком для вшанування пам'яті жертв Голокосту і Другої світової війни в усіх містах і селах України.

Ми вимагаємо від Президента України, Кабінету міністрів України, міської влади Києва вжити невідкладних заходів із нагального вирішення означених вище проблем і ствердження державної політики пам'яті:

- Сприяти якнайшвидшому завершенню роботи і винесенню на широке громадське обговорення *Концепції комплексної меморіалізації Бабиного Яру*, яку підготувала робоча група українських науковців при Інституті історії України НАНУ на виконання розпорядження Кабінету міністрів України від 26 липня 2018 року та на замовлення Міністерства культури України і Національного історико-меморіального заповідника «Бабин Яр».
- Винести доопрацьовану Концепцію на затвердження Кабінету міністрів України. Саме цей документ, що вже пройшов українське і завершує міжнародне фахове рецензування, має стати основою для реалізації державних заходів із меморіалізації Бабиного Яру.
- Визначити Національний історико-меморіальний заповідник «Бабин Яр» базовою державною профільною установою, відповідальною за безпосередню реалізацію затвердженого проєкту. Провести повну структурну реорганізацію заповідника, створити при ньому наглядову раду, до якої включити на паритетних засадах представників українського громадянського суспільства, державних інституцій, наукового співтовариства та меценатів.
- Підпорядкувати Національний історико-меморіальний заповідник «Бабин Яр» Українському інституту національної пам'яті й визначити УІНП державною інституцією, яка має забезпечити процес меморіалізації Бабиного Яру, відповідно до затвердженої Кабінетом міністрів Концепції.
- Передбачити у Державному бюджеті на 2021-й та наступні роки кошти у необхідному обсязі на повноцінну реалізацію Концепції меморіалізації Бабиного Яру.
- Створити при Національному історико-меморіальному заповіднику «Бабин Яр» спеціальний фонд, відкритий для надходження спонсорських коштів для фінансової підтримки державного проєкту меморіалізації Бабиного Яру.
- Перевірити законність рішень про надання земельних ділянок в оренду МЦГБЯ; ввести мораторій на будь-яке нове будівництво у Бабиному Яру, на прилеглих кладовищах та заповідних територіях.

- Забезпечувати широкий інформаційний супровід усіх кроків зі створення Національного меморіального комплексу в Бабиному Яру.

Ми, українці, як політична нація несемо спільну відповідальність за збереження пам'яті про трагедії, які сталися на наших теренах. Наша спроможність впоратися із завданням комеморації цих місць є глобальним викликом і сучасним іспитом на національну та політичну зрілість і водночас пере-

віркою, наскільки ми звільнилися від постколоніальної свідомості, комплексу меншовартості й залежності від інших держав і груп, які намагаються формувати цю історичну пам'ять замість нас або ж нав'язують нам власні комеморативні практики.

Джерело: [https://m.krytyka.com/ua/articles/zvernennya-ukrayinskoyi-kulturnoyi-ta-naukovoyi-spilnoty-shchodemorizatsiyi-babynoho?domain_switch=mobile](https://m.krytyka.com/ua/articles/zvernennya-ukrayinskoyi-kulturnoyi-ta-naukovoyi-spilnoty-shchododemorizatsiyi-babynoho?domain_switch=mobile)

ВКОТРЕ ПРО БАБИН ЯР

Головна наша вимога – встановлення контролю української держави й українського громадянського суспільства над питанням про вшанування жертв Бабиного Яру й облаштування в ньому національного меморіалу. Підкреслюю, саме подвійний контроль, адже позиція державного апарату надто часто має ознаки політичного флюгера. Вирішення таких питань не можна передавати в руки іноземних громадян чи приватних структур. З тих пір були зустрічі з деякими відповідальними особами, які, проте, не змінили головного, а на адресу підписантів приходили бюрократичні відписки й туманні обіцянки, які лише підсилювали невизначеність. Ні, цим я не хочу сказати, що нас взагалі не почули в Наглядовій раді чи в керівництві МЦГБЯ: тривога громадськості стала предметом обговорення, якісь дрібніші зауваження було враховано, окремі надто кричущі моменти були вилучені – принаймні, з публічних документів. Але дещо було просто затушовано – скажімо, російські бізнесмени стали бізнесменами «єврейсько-українського походження». А такий «ретуш» не може відновити довіру – радше навпаки.

І нарешті 28 липня надійшла вістка, що на онлайн-зустрічі з Наглядовою радою МЦГБЯ Президент Володимир Зеленський сказав (якщо російською): «Очень хочется, чтобы этот проект был воплощен в жизнь, и мы вместе с вами построили историю». Отже, російською проектові дано найвище президентське благословення! Так повисло в повітрі заспокоїливе для нас твердження керівника Українського інституту національної пам'яті Антона Дробовича, висловлене ним 7 липня на міжнародній зустрічі в Українському інституті в Лондоні: «Наразі, враховуючи ступінь руйнівної кількості скандалів, пов'язаних із проектом МЦГБЯ, держава на сьогодні не має жодних підстав для того, щоб у якийсь спосіб публічно брати участь у заходах цієї ініціативи».

Президентові належать слова: «Створення меморіалу – це дуже важливо для нашої країни». Важко уявити собі більш безпомічну фразу, бо хто ж може заперечити це твердження, якщо розглядати його безвідносно до обговорюваного проекту? Натомість значно більш «президентським» за своєю суттю було питання, задане на згаданій зустрічі в Лондоні англійським істориком Віллемом Блекером: «Росія використовує маніпулювання історією [Другої світової війни] у своїй стратегії дезінформації проти України в контексті військової агресії... Чи не слід розглядати [Бабин Яр] як, у певному сенсі, питання національної безпеки?». Проте саме про національну безпеку Президент не сказав ані слова, хоч власне про неї й найбільше тривожиться громадськість нашої країни.

Кажуть, Володимир Зеленський прислухається до громадськості. Що ж, більш ніж 700 підписів під нашою заявою, що належать потужним громадським діячам, виявилось замало... Тому цього разу свою апеляцію я спрямовую до українського суспільства: а чи не можемо ми зробити наш голос гучнішим? Скажімо, не 700, а 7000 протестів? Робити це слід уже тепер,

бо якщо наші погані передчуття справдяться, то «розмахувати кулаками» буде запізно. Конфлікт довкола меморіалізації Бабиного Яру для мене став тестом на суб'єктність України. Прихильники проекту МЦГБЯ наголошують на тому, що до Наглядової ради входять представники усієї міжнародної спільноти. А мене саме це і тривожить. Я, звичайно, не проти участі західних фахівців, але зневага до ґрунтовних напрацювань українських науковців є просто черговим проявом комплексу меншовартості. Це надто вже нагадає нещодавню пропозицію на Мюнхенському безпековому форумі «започаткувати всеукраїнський загальнонаціональний діалог щодо визначення нової ідентичності України, який врахує погляд сусідів України, включаючи Росію, Польщу та Угорщину». Хотів би я уявити, як подібну пропозицію сприйняли б у Росії, Польщі та Угорщині щодо ідентичності цих народів. Одне слово, все як у Шевченка, тільки замість «німця узловатого» тепер такий самий росіянин, поляк, угорець чи ізраїльтянин:

Німець скаже: «Ви могли».
«Могли! могли!»
Золотого Тамерлана
Онучата голі.
Німець скаже: «Ви слав'яне».
«Слав'яне! слав'яне!»
Славних прадідів великих
Правнуки погані!

Отож за високими словами про світове значення трагедії Бабиного Яру, які я загалом поділяю, стоїть також виразна недовіра до українців, чи спроможні вони взагалі створити сучасний і гідний проект його меморіалізації. Причини цього різні й почасти навіть слушні. Бо ж наші новітні способи меморіалізації дуже часто грішать віктимно-апологетичною манерою представлення історичних реалій. Ми все ще займаємо оборонну позицію, захищаючись від потужніших історіографій, замість того, щоб представити ширшу мозаїчну картину, в якій українські болі були би важливою ланкою загальносвітових трагедій. Не сприяють формуванню довіри до українців і наші безконечні дискусії щодо української ідентичності. Її «ковдру» різні групи перетягують на себе так активно, що часом здається, ніби від неї вже залишилися одні ошмаття.

А в питанні про Бабин Яр проблеми ідентичності й, відповідно, історіографії відіграють засадничу роль. І українська, і єврейська громади в Україні не є однорідними. Так, українська громада має у своєму складі як «патріотичний», так і «малоросійський» сегмент, який просякнутий радянськими стереотипами. Для одних важливо, щоб не було селективності жертв Бабиного Яру і щоб жертви серед українських націоналістів, ромів чи радянських військовополонених також були вшановані. Для інших одна лише згадка про націоналістів включає ідеологічне неприйняття і прагнення накласти табу на будь-яке вшанування.

Так само в єврейській громаді, з одного боку, після Революції Гідності остаточно сформувалася виразна група прихильни-

ків української незалежності, яку Тімоті Снайдер назвав 2014 року «українськими євреями». Бо впродовж тривалого історичного часу були російські (давні імперські і теперішні), радянські, польські, угорські, румунські, американські і будь-які інші євреї – і були лише «євреї України», або ще точніше – «євреї з України». Але й після усіх наших революцій оті останні, фактично радянські євреї, нікуди не зникли. Вони все ще становлять потужний сегмент єврейської громади України й також несуть у своєму сприйнятті чимало радянських стереотипів. Відтак за концепцією «розширити категорії жертв» вони часто вбачають прагнення «націоналістів» применшити значення Голокосту, а то й вигородити «українських поліцаїв», що брали участь у вбивствах. Тому, мовляв, і потрібна міжнародна Наглядова рада, щоб «дотиснути» націоналістично настроєних українців і пояснити їм, як «насправді» виглядала історія Голокосту з участю українців. Про останнє якраз і подбає російський режим, який не пропустить такої нагоди.

Той факт, що Президент країни не зауважив російської загрози, якраз і засвідчує, на жаль, що він належить до цієї другої категорії. Меморіалізація Бабиного Яру в чомусь нагадує мінне поле, повного плану якого не має жодна сторона одноосібно. Тому мене хвилює переконаність окремих членів Наглядової ради, що такий план вони мають і про все подбали. З усьо-

го сказаного можна зробити один засадничий висновок: справу гублять брак довіри й озвучені чи приховані підозри всіх до всіх. В такій ситуації напругу могла би зняти чітка й недвозначна позиція державної влади, яка ввела б належні безпекові запобіжники, прийняла б важливі концептуальні й організаційні рішення, не боячись заплямити «честь чийогось мундира», і звернутись до громадськості не бюрократичними відписками, а чесною й до того ж самокритичною мовою.

Адже представники громадськості лише у уяві чиновників є затягнутими бунтарями, які весь час прагнуть чистіє «крові», або кляузниками, яким подобається жанр петицій чи скарг. Все, чого ми домагаємось, – це щоб відповідальні особи у взаємодію з нами предметно врахували наші перестороги і ввели згадані запобіжники. На це ми як представники української громадськості маємо моральне і громадянське право, бо ми також вважаємо, що створення належного меморіалу у Бабиному Яру – це дуже важливо для нашої країни.

З сумом, однак, можу ствердити, що простір для такого взаємодіючого діалогу постійно звужується.

*Мирослав Маринович,
правозахисник, учасник Ініціативної групи «Перше грудня»
Джерело: <https://zbruc.eu/>*

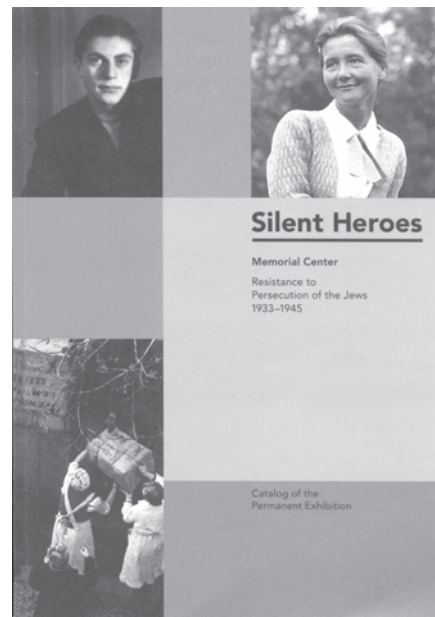
НОВИНИ БІБЛІОТЕКИ ЦЕНТРУ

Чорна книга: про злочинне повсюдне знищення євреїв німецько-фашистськими загарбниками в тимчасово окупованих районах Радянського Союзу та таборах знищення в Польщі під час війни 1941–1945 років. Укладено за редакції Василя Гроссмана та Іллі Еренбурга. – Київ: Дух і Літера, 2020

Уперше запропоновано український переклад «Чорної книги» – збірки свідчень і документів про Голокост, зібраних Єврейським антифашистським комітетом у роки Другої світової війни. Оригінальний текст книги було набрано 1947 р., однак розгортання антисемітської кампанії в СРСР завадило її публікації. 1980 року збірку вперше видано в Єрусалимі на основі підготовчих матеріалів, які виявила в особистому архіві Іллі Еренбурга його дочка Грина.

Для істориків, студентів, учителів і всіх, хто цікавиться історією Східної Європи.

Silent Heroes. Memorial Center. Resistance to Persecution of the Jews 1933–1945. Catalog of the Permanent Exhibition. – Berlin, 2020

Цю документальну збірку присвячено боротьбі з націонал-соціалістичним режимом у Німеччині, антинацистському руху Опору проти переслідувань євреїв, єврейських громад на теренах Третього рейху в період 1933–1945 рр. Збірка містить не лише документи, а й значну кількість спогадів тих, хто пережив гітлерівський режим, учасників руху Опору, учасників молодіжних, релігійних антинацистських організацій, які протистояли режиму Гітлера в Німеччині до і під час Другої світової війни.

Yad Vashem Studies. – 2019. – № 2 (47)

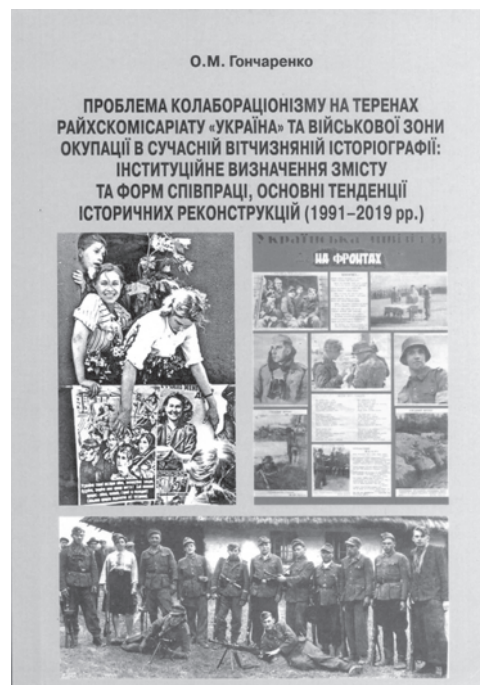
Чергове число наукового часопису Меморіалу Яд-Вашем. Передусім у цьому номері варто виділити дві статті, що присвячені історії Голокосту на теренах України:

- **Олександр Круглов, Кіріл Феферман.** Кривавий сніг. Масове вбивство євреїв Одеси у Березівці у другій половині 1942 року.
- **Юрій Радченко.** ОУН-М. Колаборація в Голокості. Рефлексії з «Біографій українських націоналістів». Також у цьому числі опубліковано низку нових досліджень:
- **Шарон Коген.** Аналіз звіту д-ра Пола Фрідмана «Огляд психологічних кондицій дітей, що пережили Голокост у Європі».
- **Шарон Гева.** «І зараз ти одружений і маєш двох дітей». Жіночі свідчення з процесу Ейхмана.
- **Елені Костопулу.** Пам'ять і забуття. Меморіал жертвам Голокосту в Салоніках, Греція.

У часописі зібрано думки вчених зі складних питань, пов'язаних зі студіями Голокосту: поява «мовчазних» просторів міст України після геноциду євреїв України, зміни їхнього етнічного обличчя; реакція сусідів у час геноциду; пам'ять про трагедію. Тематичне число складається з двох частин: інтерв'ю з відомими науковцями Ярославом Грицаком (Український католицький університет), Віталієм Нахмановичем (Музей історії м. Києва), Анатолієм Подольським (Український центр вивчення історії Голокосту); статті, присвячені студіям Голокосту та політиці пам'яті жертв геноциду євреїв в Україні.

Випуск видано за підтримки Українсько-єврейської зустрічі та Фонду Катедр Українознавства (США).

Журнал у електронному вигляді за посиланням <http://mics.org.ua/journal/index.php/mics/issue/view/11>.

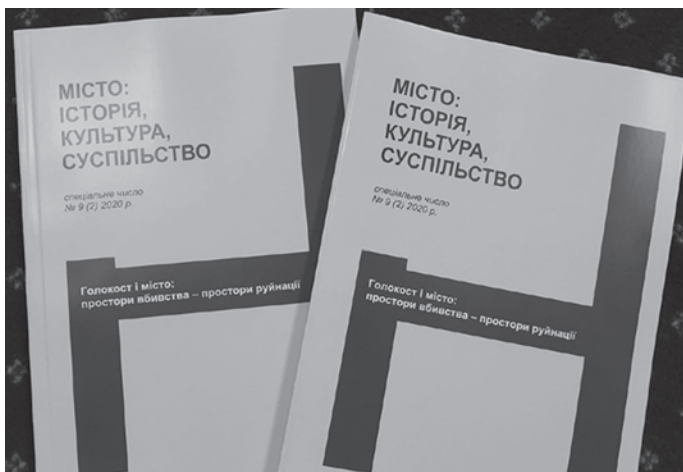

Гончаренко О. М. Проблема колабораціонізму на теренах Райхскомісаріату «Україна» та військової зони окупації в сучасній вітчизняній історіографії: інституційне визначення змісту та форм співпраці, основні тенденції історичних реконструкцій (1991–2019 рр.) / НАН України. Ін-т історії України. – Київ, 2020. – 188 с. – Із серії «Україна. Друга світова війна. 1939–1945»

У монографії розглянуто комплекс проблем, пов'язаних із особливостями інтерпретації та реконструкції видів і форм колабораціонізму на теренах Райхскомісаріату «Україна» та військової зони окупації в період гітлерівської окупації, у сучасній вітчизняній історіографії.

Райхскомісаріат «Україна» в часи німецької окупації охоплював значні терени Центральної, Східної та Південної України, за нацистським територіально-адміністративним поділом був розбитий на генеральні округи. Влада на цих окупованих землях належала каральним підрозділам СС і німецькій цивільній адміністрації. Саме вони і залучали до співпраці місцеве населення різними методами і способами.

Книга розрахована на науковців, фахівців з історії гітлерівського окупаційного режиму, установленого в Україні упродовж 1941–1944 рр., усіх, хто цікавиться питаннями історії Другої світової війни.

Місто: історія, культура, суспільство. – 2020. – № 9(2). Голокост і місто: простори вбивства – простори руйнації

Спеціальний випуск журналу «МІКС» присвячено проблемі Голокосту в міському вимірі.

ОГОЛОШЕННЯ

Офіційна позиція УЦВІГ щодо діяльності і проектів фонду Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр»

Шановні колеги!

Упродовж червня—липня 2020 р. відбувається розсилка від Меморіалу Яд Вашем із запрошенням до співпраці за новим проектом, який Яд Вашем здійснює із проросійським фондом «Меморіал Голокосту “Бабин Яр”».

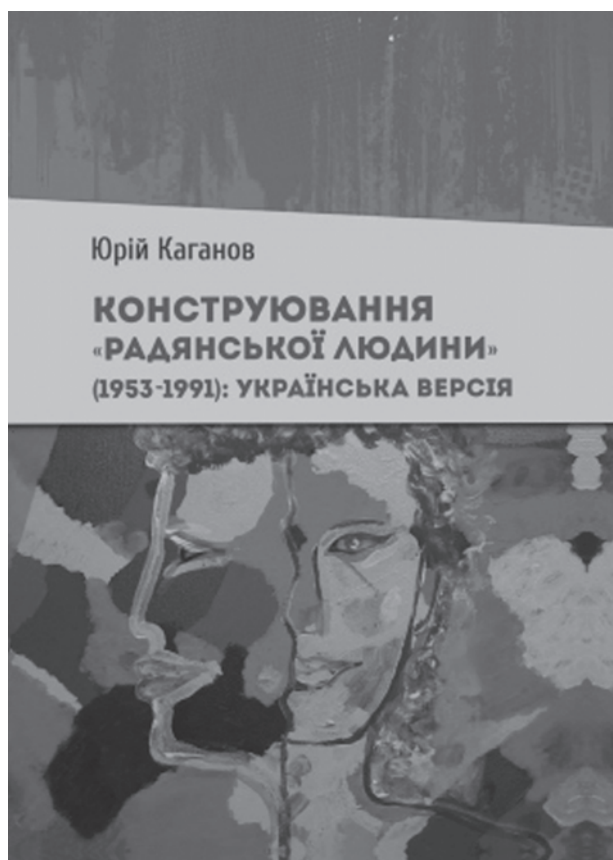
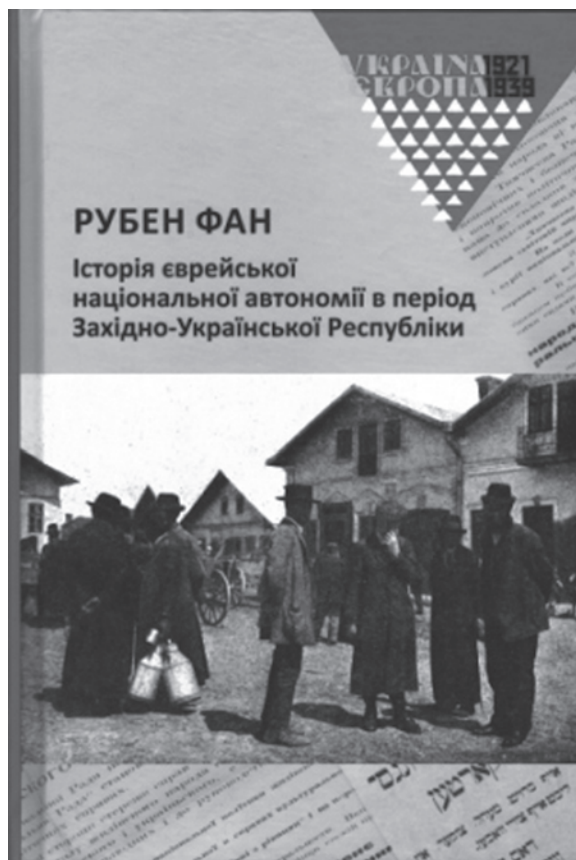
Український центр вивчення історії Голокосту висловлює рішучу негативну позицію щодо діяльності цієї організації в Україні. Всі ви — свідомі громадяни, тому ладні самостійно приймати рішення щодо участі/неучасті в цьому проекті (чи будь-яких інших від цього фонду). Проте УЦВІГ вважає за потрібне нагадати випускникам наших заходів і проектів про свою позицію і рішення бойкотувати ініціативи приватної фундації з російським фінансуванням.

Нашу позицію також повністю викладено у Зверненні української культурної та наукової спільноти щодо меморіалізації Бабиного Яру, авторами і підписантами та підписантками якого ми є.

*Із повагою —
співробітники УЦВІГ*

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ «УКРАЇНИ МОДЕРНОЇ»

Нові надходження

Фан Рубен. Історія Єврейської національної автономії в період Західно-Української Республіки. Переклад з їдиш видання 1933 р. (Львів) / пер. з їдиш і коментарі Ася Фруман ; наук. редакція, упорядкування, вступна стаття Олег Павлишин. — Львів, 2019. — 272 с. : іл.

Книжку єврейського підприємця, громадсько-політичного діяча, письменника та історика Рубена Фана присвячено становищу євреїв Східної Галичини в добу Західно-Української Республіки (1918–1919 рр.). На підставі власних спостережень та документів автор висвітлив заходи єврейського політичного та громадського активу краю задля досягнення національної автономії в умовах українського державотворення. Книжка з'ясує малознаний аспект міжнародного контексту української революції у зв'язку з перспективами локального розв'язання єврейського питання.

Каганов Юрій. Конструювання «радянської людини» (1953–1991): українська версія. — Запоріжжя : Інтер-М, 2019. — 432 с. : іл.

Монографію присвячено частині комуністичного експерименту — конструюванню «радянської людини» в Українській РСР у 1953–1991 рр. На основі численних архівних документів, спогадів, інтерв'ю реконструюються складові системи прищеплення цінностей «будівника комунізму»: освіта, засоби масової інформації, масова культура. Детально проаналізовано опір ідеологічній та культурній уніфікації суспільства, зокрема з боку молоді. На конкретних прикладах продемонстровано амбівалентність системи радянських цінностей, її внутрішню суперечливість. Наголошується на інерції світогляду «радянської людини» після проголошення незалежності України.

АНОНС

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «ТРАНСФОРМАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ»

Факультет історії та міжнародних відносин ДонНУ імені Василя Стуса за адресою: м. Вінниця, вул. Грушевського, 2, 22–23 жовтня 2020 року

Проблематика історичної пам'яті — серед сучасних наукових трендів, що зумовлюється її здатністю пропонувати гальма від агресивності та спроб силового розв'язання складних суспільних проблем. Тема історичного знання, присутнього у науковому, освітньому, політичному, культурному, медійному дискурсах, подвійно актуальна для України. Адже маючи потенціал для застережень проти насилля, у сучасному інтелектуальному та політичному просторі спостерігається й інша ситуація — використання уявлень про минуле як ґрунт для розбрату та протистояння. Обговорення у колі професіоналів формування, циркулювання, трансформацій колективних уявлень про минуле спрямоване на окреслення перспектив і можливостей консолідації українського суспільства, формування української національної свідомості задля вирішення нагальних проблем у процесі розбудови української державності.

Проблемне поле:

- Історична пам'ять і національна ідентичність
- Історична пам'ять / історична амнезія
- Історична політика
- Роль еліт у трансформації історичної пам'яті
- Історична пам'ять у конфліктному середовищі
- Історична пам'ять у міжнародних відносинах
- Порадянське місто як місце пам'яті
- Історична пам'ять vs історична наука
- Шкільний підручник як відбиток історичної пам'яті та інструмент історичної політики.

До участі запрошуються професійні історики, а також інші науковці, дослідницький інтерес яких дотичний до проблематики конференції.

Мови комунікацій: українська, англійська, польська.

Текст доповіді та заявку прохання надсилати до 10 вересня 2020 р. на електронну адресу: transformacii2020@gmail.com. Тексти доповідей будуть опубліковані у збірнику матеріалів конференції до початку її роботи.

Структурні елементи тексту доповіді:

- Прізвище та ім'я автора (авторів) (ліворуч, курсив).
- Назва доповіді (симетрично тексту, великі літери, напівжирний шрифт).
- Резюме та ключові слова (3–5) мовою статті, а також англійською (для українсько- та польськомовних текстів), українською (для англо- та польськомовних текстів) (обсяг — 300–350 знаків).
- Текст доповіді.
- Джерела та література (список залучених джерел інформації подається в алфавітному порядку, оформлення згідно з Національним стандартом «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015»); посилання фіксуються у квадратних дужках, де вказується порядковий номер позиції з прикінцевого списку джерел і літератури, через кому — номер сторінки чи аркуша, звідки запозичено інформацію.

Технічні вимоги до оформлення рукопису: обсяг — 10–12 тис. знаків, шрифт — Times New Roman, кегль 14, інтервал — 1,15, абзац — 1,25 см; параметри сторінки: ліве поле — 30 мм, праве — 20 мм, верхнє — 20 мм, нижнє — 25 мм. Формат розділових знаків: лапки: «... ...»; апостроф ...'.... . Прохання розрізняти тире та дефіс.

Форма заявки

Прізвище, ім'я, по батькові

Країна

Місто

Місце роботи

Науковий ступінь, вчене звання

Ел. пошта

Контактний телефон

Назва доповіді

Можливість виступити модератором секції

Бажання участі в екскурсійних заходах

Витрати на проїзд і проживання за власний рахунок учасників. Оргкомітет сприятиме у бронюванні готелю на час перебування у Вінниці.

Із запитаннями можна звертатися за телефонами:

+38 050 6776494 (Темірова Надія),

+38050 9960675 (Пятницькова Ірина)

**ПРОЕКТ «ЗАХИСТИМО ПАМ'ЯТЬ» /
«МЕРЕЖА ПАМ'ЯТІ»
готується до нового етапу!**

Ми радіємо продовженню проекту «Захистимо пам'ять» у новому форматі та хочемо поділитися з вами інформацією від команди проекту **Erinnerung bewahren – Захистимо пам'ять**, частиною якої УЦВІГ є вже багато років.

На новому етапі проекту (2021–2023 рр.) ми вирішили ре-агувати на місцеву ініціативу і, спираючись саме на неї, обрати нові місця для проекту. Заповнення анкети, яку ви знайдете на сайті Центру, – перший крок, щоби долучити ваше місто, містечко, ОТГ або село до проекту «Захистимо пам'ять» (з 2020 р. – «Мережа пам'яті»).

Освітні заходи проекту «Захистимо пам'ять» / «Мережа пам'яті» у 2020 р. розпочнуться, щойно це стане можливим. Наразі ми думаємо над формами дистанційного спілкування та сподіваємося, що скоро зможемо побачити всіх учасників проекту онлайн, а згодом і особисто.

*Презентація виставки про проект «Захистимо пам'ять»,
Берлін, серпень 2019 р.*

*Виступ п. Анки Фельдгузен, посла Німеччини в Україні на відкритті
пам'ятника жертвам Голокосту в с. Хажин, Житомирська область*

*Пам'ятник 32 убитим ромам у с. Калинівка,
Житомирська область, червень 2019 р.*

АНОНС НАСТУПНОГО НОМЕРА

1. Освітня семінар-школа з історії Голокосту на теренах України (м. Кам'янець-Подільський, липень 2020 р., онлайн).
2. Нові видання Центру.
3. Методичні розробки.
4. Новини бібліотеки Центру.
5. Оголошення.

Адреса редакції:
Український центр вивчення історії Голокосту
вул. Генерала Алмазова, 8, оф. 109
01011, Київ-11, Україна
Тел./факс: +38 (044) 285-90-30
www.holocaust.kiev.ua
e-mail: uhcenter@holocaust.kiev.ua

Редакційна колегія:
Любов Кремінець
Олена Пазюк
Анатолій Подольський

Дизайн, комп'ютерна верстка:
Марина Кулікова

Видруковано:
ФОП Козлов О. М.
м. Київ, 03170, бул. Ромена Ролана, 13Г
тел./факс: +38 (044) 206-46-20
Наклад 700 прим.